

**СХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВОЛОДИМИРА ДАЛЯ**

ГАЛГАШ РУСЛАН АНАТОЛІЙОВИЧ

УДК 658.5.012.1

**УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ
РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА**

**Спеціальність 08.06.01 – Економіка, організація і управління
підприємствами**

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук**

Луганськ - 2005

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Східноукраїнському національному університеті імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України (м. Луганськ).

Науковий керівник:

доктор економічних наук, доцент **Максимова Тетяна Семенівна**, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України, завідувача кафедрою маркетингу.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор **Бельтюков Євген Афанасійович**, Одеський національний політехнічний університет Міністерства освіти і науки України, завідуючий кафедрою економіки підприємства (м. Одеса);

кандидат економічних наук, доцент **Зинченко Наталля Володимирівна**, Донбаський державний технічний університет Міністерства освіти і науки України, доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності (м. Алчевськ).

Провідна установа – Харківський національний економічний університет Міністерства освіти і науки України, кафедра менеджменту (м. Харків).

Захист відбудеться 25 травня 2005 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 29.051.01 у Східноукраїнському національному університеті імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України за адресою: 91034, Луганськ– 34, кв. Молодіжний, 20а.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля за адресою: 91034, Луганськ–34, кв. Молодіжний, 20а.

Автореферат розіслано 23 квітня 2005 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г.В. Козаченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Ринкова трансформація, яку переживає сьогодні економіка України, передбачає проведення відповідних структурних змін на мікрорівні. Незважаючи на багаторічний досвід перетворень, не менш актуальною для підприємств України залишається проблема адаптації внутрішніх структур до нестабільного зовнішнього середовища. Більше того, структурна перебудова економіки в цілому, окремих її галузей та підприємств як передумова створення структурно-інноваційної моделі економіки неодноразово декларувалася на різних рівнях як стратегічний пріоритет концептуальних основ стратегії економічного та соціального розвитку України. Але якщо на першій стадії перетворення економіки реструктуризація на мікрорівні була націлена на перетворення форм власності і створення інституту ефективних власників, то сьогодні це проблема підприємства, яка має метою збільшити ефективність мікросистеми шляхом розвитку адаптивних властивостей. У таких умовах успіх реформ цілком залежить від того, чи будуть усунуті протиріччя між вимогами ринкової системи та сформованими в умовах командної економіки основами функціонування підприємств. Одним із засобів подолання зазначених протиріч є реструктуризація підприємства.

Аналіз наукової літератури, присвяченої дослідженню питань реструктуризації підприємства, показав, що детально вивчені питання реструктуризації окремих функціональних областей діяльності підприємства (фінансової, технічної, організаційної). Однак не можна обмежувати проблему реструктуризації підприємства тільки технічним і організаційним аспектами. Реструктуризацію необхідно розглядати ширше, для чого необхідно вирішити низку завдань. Дотепер не вирішено питання розробки моделей управління процесом реструктуризації, оснований на динамічній складовій розвитку підприємства, та інформаційного забезпечення і діагностики підприємства як цілісного майнового й соціально-економічного комплексу для вивчення структурної динаміки підприємства.

Необхідність комплексного підходу до організації планування й контролю процесу реструктуризації обумовили актуальність теми дисертаційної роботи і її значення для функціонування та розвитку підприємств в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до тематики держбюджетних науково-дослідних робіт. При виконанні теми ДН 39-03 “Дослідження та формування механізму забезпечення стійкості фінансових і промислових компаній регіону” (Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля МОН України, номер державної реєстрації 0103U000419) за участю автора розроблено метод динамічного нормування, який використано для оцінки рівня структурної стійкості підприємств.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка теоретичних, методичних і практичних рекомендацій щодо вдосконалення організаційно-економічного механізму реструктуризації підприємства.

Відповідно до мети дослідження були вирішені такі наукові та практичні завдання:

досліджено сутність і види реструктуризації підприємства в умовах нестабільного зовнішнього середовища, вимоги до реструктуризації, виконання яких забезпечує досягнення її цілей;

вивчено організаційно-економічний механізм реструктуризації на основі виявлених вимог до її необхідних властивостей в умовах нестабільного середовища;

проаналізовано складові організаційно-економічного механізму реструктуризації підприємства, які сьогодні застосовуються у практиці реструктуризації підприємств;

визначено особливості інформаційного забезпечення дії організаційно-економічного механізму реструктуризації підприємств;

розроблено підходи щодо формування баз спостереження та облікові реєстри інформаційної моделі підприємства;

розглянуто підходи щодо процесу діагностики структурної стійкості підприємства;

упроваджено рекомендації щодо вдосконалення організаційно-економічного механізму реструктуризації підприємства.

Об'єктом дослідження є процес реструктуризації підприємств. Предметом дослідження є принципи, методи та практичні аспекти вдосконалення організаційно-економічного механізму реструктуризації підприємства.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційної роботи є діалектичний метод пізнання, положення економічної теорії, загальнонаукові принципи проведення дослідження. Теоретичною базою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі антикризового та стратегічного менеджменту, реструктуризації підприємства, економічного аналізу й економіко-математичного моделювання.

У роботі використано системний і структурний аналіз (при дослідженні організаційно-економічного механізму реструктуризації підприємства), метод аналогій (для дослідження організаційних форм та економічних механізмів, що виправдали себе на підприємствах), експертно-аналітичний метод (при обстеженні й аналітичному вивченні організацій і проведенні експертних опитувань керівників підприємств), метод структуризації цілей (при визначенні системи цілей, включаючи їх кількісне та якісне формулювання), метод організаційного моделювання (при розробці формалізованих відображень розподілу повноважень і відповідальності, що є базою для побудови, аналізу й оцінки різних варіантів структур), методи впорядкування та ранжування (при формуванні нормативної і фактичної системи показників діяльності підприємства), метод порівняння (для визначення рівня відхилення фактичного значення показників від нормативного), методи

факторного аналізу (для ідентифікації області управлінського впливу, здатного наблизити підприємство до визначеного напрямку розвитку).

Наукова новизна отриманих результатів. Основний науковий результат дисертаційної роботи полягає в розробці комплексної динамічної моделі управління процесом реструктуризації підприємства, її інформаційного забезпечення та підсистеми діагностики структурної стійкості, які є основою вдосконалення організаційно-економічного механізму реструктуризації підприємства.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в такому:

уперше:

розроблено комплексну динамічну модель управління процесом реструктуризації підприємства, яка складається з блоку аналізу факторів і мотивів, блоку інформаційного аналізу, блоку аналізу варіантів і прийняття рішення, послідовна дія яких дозволяє формувати та реалізовувати адекватні управлінські рішення;

удосконалено:

способи кількісного вимірювання змін, використання яких у межах функціонування організаційно-економічного механізму реструктуризації підприємства дозволяє подолати дисбаланс і невідповідність внутрішньої структури підприємства зовнішнім умовам та цільовим параметрам;

класифікацію методів та прийомів управління структурою підприємства як основного джерела вдосконалення організаційно-економічного механізму реструктуризації підприємства, що дозволило виділити наукові напрями, концепції й методи реструктуризації підприємства;

процедуру діагностики відхилень фактичної динаміки цільових показників від нормативної на основі використання індивідуальних та інтегрального показників структурної стійкості підприємства, що дозволило розробити систему облікових реєстрів для інформаційного забезпечення дії організаційно-економічного механізму реструктуризації підприємства;

дістало подальшого розвитку:

поняття реструктуризації підприємства, яке розглядається як тип управління, що передбачає зміну кількісного та якісного складу структури підприємства з метою забезпечення її відповідності цільовим функціям на основі відслідкування відхилень фактичних параметрів від нормативних і вибору відповідних інструментів, здатних повернути систему на визначену траєкторію;

підхід до вимірювання структурної стійкості підприємств на основі впорядкування показників за темпами їх зростання, отриманих із факторних розкладань показників ефективності окремих структурно-функціональних зрізів підприємства, що забезпечує визначення рівня відповідності між досягнутими та передбачуваними стратегією розвитку підприємства показниками.

Практичне значення отриманих результатів дослідження. Розроблені в дисертації підходи, способи й отримані результати являють собою методичну основу вдосконалення організаційно-економічного механізму реструктуризації підприємства на базі комплексної системи органі-

зації, планування та контролю процесу реструктуризації підприємства, організації інформаційного забезпечення процесу змін, що використовуються як інструменти управління процесом реструктуризації підприємства. Вони дозволяють сформувати підсистеми діагностики та контролю реалізації проектів реструктуризації на основі використання відповідної зовнішньої і внутрішньої інформації.

До числа результатів, що мають найбільше практичне значення, належать пропозиції щодо: розробки способів організації інформаційного забезпечення процесу реструктуризації підприємства, що ґрунтуються на формуванні облікових регістрів, розподіл інформації з яких забезпечить спостереження за параметрами мотиваційної моделі підприємства та внутрішньою структурою підприємства;

використання процедури діагностики та контролю процесу реструктуризації підприємства на основі ідентифікації відхилень фактичних рангів темпів зростання показників від нормативних, які отримані з факторних розкладань цільових функцій за структурними зрізами.

Результати дослідження використано на промислових підприємствах Луганська, що підтверджується відповідними документами: ВАТ “ХК “Луганськтепловоз” (акт упровадження № 019-99а від 27.09.04) та ЗАТ “Луганський трубний завод” (акт упровадження № 01/385 від 26.04.04).

Апробація результатів дисертації. Результати наукового дослідження обговорювалися і схвалені на VII Міжнародній науково-практичній конференції “Університет і регіон” (м. Луганськ, 2001 р.), науково-практичній конференції “Тенденції розвитку ринку праці в Україні” (м. Луганськ, 2001 р.), II Всеукраїнській науково-практичній конференції “Теорія і практика перебудови економіки” (м. Черкаси, 2001 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих учених “Економіка підприємства: проблеми теорії і практики” (м. Дніпропетровськ, 2003 р.) і конференціях професорсько-викладацького складу Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля.

Публікації. Основні результати дослідження опубліковано в 14 наукових працях, серед яких 4 статті – у наукових журналах, 4 статті – у збірниках наукових праць, 6 публікацій – у матеріалах наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій – 3,64 д.а., з яких особисто автору належать 3 д.а.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів і висновків, що викладені на 185 сторінках машинописного тексту. Матеріали дисертаційної роботи містять 15 таблиць та 23 рисунки, які подано на 22 сторінках. Список використаних джерел із 158 найменувань уміщено на 14 сторінках, 2 додатки – на 6 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У дисертації на основі проведеного автором дослідження захищаються такі основні положення.

Розділ 1. Теоретичні основи реструктуризації підприємства. Сьогодні в Україні продовжується трансформація економічної системи. Перетворення торкнулися як народногосподарського комплексу країни в цілому, так і його галузей та окремих підприємств. Цей процес супроводжується розвитком форм власності й організаційно-правових форм господарювання, докорінною зміною методів державного регулювання економіки, значним підвищенням самостійності підприємств, становленням нової нормативно-законодавчої бази. Для виживання та розвитку підприємств у таких умовах необхідний розвиток здібностей до саморозвитку й адаптації внутрішніх структур підприємства до динамічного зовнішнього середовища. Це зумовлює необхідність використання динамічного підходу щодо організації процесу реструктуризації підприємства, який дає змогу планувати та контролювати реструктуризацію як динамічний процес зміни структурно-функціональних зрізів, що позначається на відповідній динаміці показників.

Дослідження діяльності вітчизняних підприємств з точки зору ефективності методів управління, які використовуються на практиці, показало, що причиною низьких темпів реформ на рівні підприємства є ослаблення внутрішнього економічного потенціалу, викликане невідповідністю внутрішньої структури підприємства зовнішнім умовам. Цей дисбаланс був викликаний формальним підходом до реформування підприємств такими механізмами становлення економіки ринкового типу, як формування інституту приватної власності через приватизацію, становлення механізму банкрутства, демонополізація економіки. У відповідності із значною кількістю нормативних методичних рекомендацій реструктуризація державних підприємств була спрямована переважно на неблагополучні підприємства, а саме: на запобігання банкрутства, відновлення його платоспроможності, збільшення чи зменшення вартості підприємства для наступної приватизації. Погляд же на реструктуризацію як на повторюваний у часі процес зміни структури підприємства, що впливає із самого терміну “реструктуризація”, та як на процедуру управління структурою до певного моменту практично був відсутній.

Аналіз теоретичного матеріалу в області управління змінами показав, що підґрунтям проведення реструктуризації підприємства є використання методів на основі таких наукових напрямів, як системно-конструктивістська теорія фірми, теорія еволюційного розвитку та інституціональна теорія. Перший напрям дозволяє розглядати структуру підприємства як сукупність здатних на співдію структурних зрізів (технологічного, фінансового, соціального, майнового, організаційного), кожен з яких може бути описаний за допомогою системи показників та відповідної цільової моделі. Завдяки другому напрямку структура підприємства була проаналізована як еволюційна категорія, тобто як система зв'язків, яка має незмінні ознаки щодо цільових установок, але змінні щодо зовнішнього середовища. Це дозволяє якісно різним структурним зрізам спільно розвиватися на різних

рівнях. Структура підприємства як інституційна категорія являє собою ключовий засіб реалізації інтересів окремих груп, відповідно до рівня впливу яких структура й набуває цілеспрямованого характеру, що є основою формування нормативної системи показників підприємства, яка вибудовує його цільову траєкторію.

На базі названих наукових напрямів сформувалися такі концепції, що можуть бути використані при реструктуризації підприємств, а саме: реструктуризація на основі створення бізнес-одиниць; концепція ключової компетентності; ресурсний підхід; концепція мінімалізму; концепція досконалого підприємства. Порівняння найбільш поширених методів реструктуризації, наприклад, методів Хаммера-Чампі, Менгенеллі-Клейна, Девенпорта, дозволило виділити спільні та відмінні їх риси. Якщо збільшити етапи, то можна виділити три основних: підготовка – переробка – упровадження. Виявлено такі недоліки представлених методів: по-перше, жорстка лінійність проведення, тобто процес реструктуризації має початок, кілька процедур і кінець, по-друге, відсутність критерію оцінки ефективності проведених перетворень, по-третє, відсутність механізмів визначення стану підприємства у процесі перетворення. Крім того, кожна з цих розробок носила комерційний характер під час проведення консультаційних послуг на зарубіжних підприємствах, тому жоден з методів не має визначеного механізму проведення самого перетворення. Існуючі недоліки в методичних рекомендаціях щодо проведення реструктуризації підприємств впливають на якість розробки проектів реструктуризації, робить їх поверхневими або просто формальними.

На основі проведеного аналізу реструктуризація підприємства в сучасних умовах господарювання розглядається, по-перше, як тип управління, що передбачає зміну кількісного та якісного складу структури підприємства як цілісного комплексу з метою забезпечення її оптимальної відповідності цільовим настановам. І по-друге, реструктуризацію підприємства можна розуміти і як сам процес зміни кількісного та якісного складу структури підприємства як цілісного комплексу з метою забезпечення її оптимальної відповідності цільовим настановам. Із запропонованого визначення випливає залежність головної мети реструктуризації від суб'єкта, який виступає як ініціатор, що формалізується у вигляді заданих цільових функцій. При цьому забезпечення відповідності фактичного стану підприємства його нормативному опису є не одноразовим актом, а постійним процесом відстеження відхилень від нормативної системи показників і вибору відповідних інструментів, що здатні повернути систему на стратегічну траєкторію розвитку.

Крім головної мети реструктуризації, можна розглянути цілі, які визначають напрями часткової реструктуризації. Часткова реструктуризація – процес зміни кількісного та якісного складу структури в окремому структурно-функціональному зрізі (технологічному, фінансовому, соціальному, майновому, організаційному) з метою забезпечення її оптимальної відповідності цільовим функціям. Таке розуміння реструктуризації підприємства дає змогу використовувати при вирішенні завдань управління організаційно-економічним механізмом реструктуризації підприємства прин-

ципів і прийомів цільового управління, що у свою чергу дозволяє здійснювати управління на основі використання формалізованих методів як під час здійснення діагностичних процедур, так і при розробці програми реструктуризації та контролю її реалізації.

Розділ 2. Дослідження організаційно-економічного механізму реструктуризації підприємства. Ефективність реструктуризації підприємства залежить від досконалості форм, прийомів і методів, необхідних для вирішення поставлених завдань, та способів кількісного визначення змін як за окремими структурно-функціональними елементами, так і в цілому по підприємству. Сукупність форм, прийомів і методів організації процесу реструктуризації та способів кількісного вимірювання змін являють собою організаційно-економічний механізм реструктуризації. Задачі, функції та основні складові організаційно-економічного механізму (рис.1) повинні бути спрямовані на забезпечення загального взаємозв'язку та співзалежності, що дозволяє подолати дисбаланс і невідповідність внутрішньої структури підприємства зовнішнім умовам.

Дослідження організаційно-економічного механізму реструктуризації показало, що необхідно його формувати на основі принципів системності. А це вимагає розглядати об'єкт як взаємопов'язані елементи за умов загальносистемної властивості. Процес реструктуризації підприємства є динамічним.

Структурна динаміка припускає зміни: по-перше, у складі якісних характеристик і кількісних пропорцій застосовуваних активів та інших ресурсів, по-друге, у міжособистісній і міжгруповій взаємодії, що виникає в будь-якій соціальній системі та формує цільові вимоги до результативності діяльності підприємства.

З урахуванням розглянутих положень була розроблена модель управління процесом реструктуризації, що припускає такі інформаційно-аналітичні елементи (підсистеми): блок аналізу факторів та мотивів, блок інформаційного аналізу, блок аналізу варіантів і прийняття рішення (рис.2).

Першим етапом запропонованої моделі процесу реструктуризації є аналіз факторів та мотивів. На динаміку підприємства, як соціально-економічну систему, впливають, по-перше, об'єктивні фактори зовнішнього середовища, по-друге – суб'єктивна складова. Фактори зовнішнього середовища впливають на механізм формування стимулів, мотивів і, отже, цілей здійснення змін. Мотиви змін є вихідним моментом у ланцюгу причинно-наслідкових зв'язків процесу змін і одночасно основою для виявлення цілей змін. Мотиви суб'єкта змін обумовлені особливостями утворення мети, закріпленої за суб'єктом як за інститутом. Проблема ідентифікації цільової моделі підприємства, з урахуванням співвідношення переваг окремих груп інтересів, носить якісно-кількісний характер і тому пов'язана великими труднощами. Стосунки між групами чи окремими індивідами всередині підприємства можна представити як полярні відносини: з одного боку, відносини підпорядкованості, коли існує ієрархія, що закріплена певними нормами (посадовими інструкціями, трудовим до-

говором), з іншого – відносини еквівалентності, що виникають на основі взаємодії груп одного ієрархічного рівня.

Оптимальне управління в ієрархічних системах означає такий вибір управлінського впливу, що припускає при даних значеннях функцій, що характеризують інтереси окремих ланок, максимізацію цільової функції контролюючої групи. Поряд з тим, що підприємство є сукупністю ієрархічних зв'язків, існує також рівень еквівалентної взаємодії, на якому всі суб'єкти рівноправні, а будь-яка ієрархія відсутня. Для ідентифікації рівня впливу контролюючих груп на підприємство за таких умов пропонується така послідовність етапів діагностики: формування переліку потенційних суб'єктів контролю; характеристика типових цільових переваг і формування груп інтересів; оцінка кількості наданих для реалізації своїх інтересів ресурсів; визначення питомої ваги кожної групи в загальному обсязі ресурсів підприємства; експертна оцінка сили впливу кожної групи на нормативний опис підприємства; визначення інтегральних показників сили впливу окремих груп; відхилення неважливих груп інтересів; вибір нормативного опису підприємства з урахуванням вагомих груп інтересів. У результаті виявлення вагомих груп інтересів формується компромісна система цільових переваг, що закріплюється в нормативній групі показників (траєкторії розвитку). Далі управління процесами розвитку підприємства зводиться в такому випадку до визначення відхилення фактичної системи показників від цільової (нормативної чи еталонної), чи до оцінки стратегічних рішень з погляду забезпечення мінімального відхилення від цільової моделі.

Блок інформаційного аналізу є ще одним з елементів комплексної моделі реструктуризації. Цей блок є основою як процесу підготовки, так і подальшого контролю реалізації програми реструктуризації. Функції блоку полягають у здійсненні моніторингу стану підприємства, його діагностики й контролю реалізації програми реструктуризації. Інформаційне дослідження містить у собі ідентифікацію фактичного стану об'єкта, взаємодії об'єкта із зовнішнім середовищем, цільової області та нормативної системи показників діяльності підприємства, відхилень фактичного стану об'єкта від нормативного. Результатом формування комплексної інформаційної моделі підприємства є фактичний і нормативний опис об'єкта управління, що використовується для виявлення відхилень. Нормативна система показників надає інформацію для формування на її основі положень про відділи, посадових інструкцій, описів робочих місць, тобто організаційно-розпорядчих документів чи внутрішньофірмових регламентів.

Наступним елементом моделі реструктуризації є блок аналізу варіантів і прийняття рішення. Подані інформаційною моделлю параметри відхилень фактичних показників від нормативних вимагають здійснення управлінського впливу з боку суб'єкта управління, що спрямований на досягнення критеріального опису. Процесу формування структури підприємства містить у собі формулювання цілей і завдань, визначення складу й місця підрозділів, їхнє ресурсне забезпечення (включаючи кількість персоналу), розробку регламентів, документів, положень, що закріплюють і

регулюють форми, методи, процеси, які здійснюються в організаційній системі управління. Цей процес можна організувати у три великі стадії: формування загальної структурної схеми апарату управління; розробка складу основних підрозділів і зв'язків між ними; регламентація організаційної структури.

Досягнення відповідності між внутрішньою структурою підприємства, його цільовим описом і зовнішнім середовищем можливе лише на основі своєчасної якісної діагностики внутрішнього стану підприємства, ідентифікації цільових параметрів та характеристик зовнішнього середовища. Це також є запорукою визначення відхилень фактичної траєкторії розвитку підприємства від еталонної й умовою розробки правильної управлінської дії на об'єкт під час контролю реалізації програми реструктуризації.

Розділ 3. Організація інформаційного забезпечення дії організаційно-економічного механізму реструктуризації підприємства. Забезпечити суб'єкта управління своєчасною якісною інформацією можна через проектування динамічного нормативу ефективності структурно-функціональних зрізів підприємства. Це дозволить вчасно виявити відхилення стратегічних параметрів підприємства від бажаного шляху розвитку та обґрунтувати відповідні управлінські рішення.

Розроблена в процесі дослідження комплексна динамічна модель управління процесом реструктуризації припускає діагностику відхилень фактичної динаміки показників за різними структурно-функціональними зрізами від нормативної моделі (табл.1).

Для діагностики відхилень фактичної динаміки показників від нормативної пропонується використовувати оцінку структурної стійкості підприємства, схему алгоритму розрахунку котрої представлено на рис. 3. Як показники нормативної динаміки використано ранжовані значення темпів зростання окремих показників, що отримані з факторних розкладань показників ефективності окремих структурно-функціональних зрізів підприємства. Як структурні зрізи розглянута фінансова та виробнича структури підприємства.

Використані позначки: $T(\Pi_i)$ – темп зростання i -го показника за звітний період; Π_i^b , Π_i^o – абсолютні значення i -го показника в базисному та звітному періодах; e_{ij} – елемент матриці еталонних співвідношень між темпами зростання показників; i, j – номери показників; Π_i , Π_j – показники, що мають i -й і j -й номери; $T(\Pi_i) > T(\Pi_j)$ і $T(\Pi_i) < T(\Pi_j)$ – еталонні співвідношення між темпами зростання показників; f_{ij} – елемент матриці фактичних співвідношень між темпами зростання показників; b_{ij} – елемент матриці збігів фактичного й еталонного співвідношень темпів зростання показників; C_s – оцінка стійкості структурної області підприємства.

Виробничу структуру розглянуто як сукупність технологічної структури за працею (цільові моделі: продуктивність праці, рентабельність персоналу – через капіталоозброєності праці, рентабельність персоналу – через середньорічний виробіток на одного працівника, виробництво проду-

кції на 1 грн. заробітної плати), технологічної структури за основними фондами (цільові моделі: фондівіддача основних фондів, фондорентабельність – через показники використання основних фондів по потужності, фондорентабельність – через показники динаміки основних фондів), технологічної структури за предметами праці (цільова модель: прибуток на 1 грн. матеріальних витрат). Фінансова структура підприємства досліджена за допомогою моделі А.Д.Шеремета та Р.С.Сайфуліна, моделі Дюпона, показників рентабельності сукупних активів і співвідношення коефіцієнтів ефективності використання активів.

З факторних розкладань показників ефективності вказаних структурно-функціональних зрізів отримано нормативну систему показників темпів зростання та облікові регістри для виявлення фактичної динаміки.

Оцінка структурної стійкості розрахована так:

$$C_s = 1 - \frac{\sum_{i=1}^n m_i}{n(n-1)} = 1 - \frac{M(\Phi, H)}{n(n-1)}, \quad (1)$$

де C_s – оцінка структурної стійкості підприємства; n – число показників у динамічному нормативі; m_i – кількість інверсій у фактичному порядку для показника, що має i -й ранг у динамічному нормативі:

$$m_i = \sum_{j=1}^n a_{ij}, \quad (2)$$

де a_{ij} – змінна, що вказує на наявність чи відсутність у фактичному впорядкуванні показників відносин “швидше” між i -м і j -м показниками, заданими в динамічному нормативі ($i = 1, \dots, n; j = 1, \dots, n$).

За викладеним алгоритмом було виконано розрахунок одиничних та інтегрального показників структурної стійкості ВАТ “ХК “Луганськтепловоз” (табл. 2).

Оцінка структурної стійкості змінюється в діапазоні від 0 до 1. Збіг фактичного та заданого в динамічному нормативі порядку показників свідчить про найвищий рівень реалізації економічної політики, що спрямована на забезпечення структурної стійкості підприємства, коли всі нормативно встановлені співвідношення темпів зростання показників фактично виконуються, при цьому $C=1$. Фактичний порядок показників, цілком протилежний нормативному, дає оцінку $C=0$. Чим ближча оцінка до одиниці, тим більша частка нормативних співвідношень між показниками реалізована в реальній фінансовій (господарській) діяльності підприємства.

При функціонуванні підприємства від періоду до періоду оцінка стійкості може збільшуватися чи зменшуватися. При цьому збільшення оцінки стійкості не означає, що на підприємстві відбулися тільки позитивні зміни, тобто зміни, які викликали виконання тих нормативних співвідношень, котрі раніше не виконувалися. Збільшення оцінки стійкості може супроводжуватися й

новими порушеннями співвідношень, установлених у динамічному нормативі. Тобто, виконання в якомусь періоді еталонного співвідношення між парою показників не є гарантією обов'язкового виконання цього співвідношення в майбутньому. У зв'язку з цим поряд з оцінкою стійкості розраховується оцінка мінливості, що характеризує зміну структури виконаних і невиконаних еталонних співвідношень з погляду спрямованості змін на реалізацію цілей, що задані в динамічному нормативі.

Виявлення резервів збільшення структурної стійкості, мінливості та стабільності, крім визначення головних показників-факторів, доповнюється визначенням основних проблем, що їх породжують. Формальною ознакою появи чи існування проблеми є інверсія показників у фактичному впорядкуванні, наявність якої означає невиконання визначеної цільової настанови, що закладена в динамічному нормативі.

Запропоновані підходи щодо управління розвитком підприємства, в основу яких покладено аналіз впливу технологічної і фінансової структур підприємства на ефективність його функціонування, використано при реформуванні економічного механізму управління розвитком ВАТ “ХК “Луганськтепловоз”. У систему оціночних показників підприємства інтегровано показники структурної стійкості, стабільності та мінливості. На основі розробленої діагностичної моделі сформовано короткострокові та довгострокові плани щодо корегування стратегії розвитку підприємства. Розроблені рекомендації щодо адаптації елементів системи управління підприємства реалізовано при формуванні стратегічного плану розвитку ЗАТ “Луганський трубний завод”. Створена методична база дозволила сформувати на підприємстві підсистему діагностики структурної стійкості на основі використання методу динамічного нормування. Ці методично-прикладні розробки впроваджено в роботі економічних служб ЗАТ “Луганський трубний завод”.

ВИСНОВКИ

У дисертації на основі проведеного дослідження здійснено теоретичне обґрунтування та практичне вирішення актуального науково-практичного завдання щодо вдосконалення організаційно-економічного механізму реструктуризації підприємства. Основні висновки та результати, які одержано в ході дослідження, зводяться до такого.

1. Обґрунтовано, що існуючий організаційно-економічний механізм реструктуризації підприємства не задовольняє потреби процесу реструктуризації підприємства в умовах ринкового середовища, якому властиві широта, мінливість і цільова спрямованість.

2. Найбільш важливими вимогами та принципами дії організаційно-економічного механізму реструктуризації підприємства в сучасних умовах є комплексність, системність і динамічність. Крім того, забезпечення відповідності структури підприємства потребам зовнішнього середовища та його

цільовим функціям є не одноразовим актом. Воно повинне проходити на основі постійного відстеження відхилянь від нормативної системи показників ефективності діяльності підприємства та вибору відповідних інструментів, що здатні повернути систему на проєктовану траєкторію.

3. На основі вдосконалення класифікації методів та прийомів управління структурою підприємства як складових елементів організаційно-економічного механізму реструктуризації запропоновано використовувати прийоми цільового управління для забезпечення відповідності фактичного стану підприємства його нормативному опису.

4. Згідно з логікою використання організаційно-економічного механізму реструктуризації підприємства поняття “реструктуризація підприємства” уточнено й розглядається як тип управління, що передбачає зміну кількісного та якісного складу структури підприємства з метою забезпечення її оптимальної відповідності цільовим функціям.

5. Розроблено комплексну динамічну модель реструктуризації підприємства, яка складається з блоку аналізу факторів та мотивів, блоку формування інформаційної моделі, блоку аналізу варіантів і прийняття рішення. Визначено цілі, функції та методи аналізу в кожній із підсистем. Показано найсуттєвіше значення організації інформаційного забезпечення дії організаційно-економічного механізму реструктуризації підприємства.

6. Сформовано процедуру діагностики відхилянь фактичної динаміки цільових показників підприємства від нормативної на основі використання індивідуальних та інтегрального показників структурної стійкості підприємства, що дозволило обґрунтувати систему облікових реєстрів у процесі інформаційного забезпечення дії організаційно-економічного механізму реструктуризації підприємства.

ПЕРЕЛІК ОСНОВНИХ ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях:

1. Акименко В.В., Галгаш Р.А. Анализ теоретических подходов и моделей в проблеме реструктуризации предприятия // Вісник Східноукраїнського національного університету. – 2001. – №8(42). – С. 66-71.

Особистий внесок здобувача: проведено порівняння сучасних теоретичних підходів до реструктуризації підприємства.

2. Галгаш Р.А. Эффективные методы реструктуризации предприятия // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2002. – №5(51). – С. 264-270.

3. Галгаш Р.А. Структура предприятия как стратегический управляемый параметр // Економіка. Менеджмент. Підприємництво. Зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. Вип. 9. Ч. II. – Луганськ: СХУ ім. В. Даля, 2002. – С. 161-164.

4. Галгаш Р.А. Формирование нормативной модели реструктуризации предприятия // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2003. – №3(61). – С. 30-39.

5. Галгаш Р.А. Определение силы влияния контролирующих групп на формирование целей реструктуризации предприятия // Економіка. Менеджмент. Підприємництво. Зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. Вип. 11. – Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2003. – С. 249-252.

6. Галгаш Р.А. Формирование системы диагностики и мониторинга процесса реструктуризации предприятия // Економіка: проблеми теорії та практики. Зб. наук. праць Дніпропетровського національного університету. Вип. 176. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2003. – С. 53-58.

7. Галгаш Р.А. Комплексная динамическая модель реструктуризации предприятия // Економіка: проблеми теорії та практики. Зб. наук. праць Дніпропетровського національного університету. Вип. 186. Т. II. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2003. – С. 19-27.

8. Галгаш Р.А. Диагностика структурной устойчивости предприятия // Вісник Національного технічного університету “Харківський політехнічний інститут”. – Харків: НТУ “ХПІ”, 2003. – №23. – С. 60-63.

Друковані праці наукових конференцій, статті в інших виданнях

9. Максимова Т.С., Галгаш Р.А. Методы диагностирования трансформационных экономических процессов в региональных производственных системах // Матеріали VII Міжнародної конференції “Університет и регион”: – Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2001. – С. 169-170.

Особистий внесок здобувача: визначено особливості діагностування трансформаційних економічних процесів у виробничих системах.

10. Галгаш Р.А. Модель соціально-економічної динаміки у процесі реструктуризації підприємства // Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції “Теорія і практика перебудови економіки”. – Черкаси: ЧДТУ, 2001. – С. 45-47.

11. Галгаш Р.А. Социально-психологический фактор в моделях реструктуризации предприятия // Матеріали VIII Міжнародної конференції “Університет и регион”. Ч. II. – Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2002. – С. 247.

12. Галгаш Р.А. Диагностика необходимости реструктуризации предприятия // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених “Економіка підприємства: проблеми теорії та практики”. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2003. – С. 24-25.

13. Галгаш Р.А. Принципы та структура моделі реструктуризації підприємства // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції “Динаміка наукових досліджень 2003”. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2003. – С. 23-24.

14. Галгаш Р.А. Проблема ідентифікації внутрішніх та зовнішніх мотивів у комплексній динамічній моделі реструктуризації підприємства // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “Проблеми розвитку ринку праці та політика зайнятості населення в умовах трансформації економіки України”. – Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2003. – С. 29-30.

АНОТАЦІЯ

Галгаш Р.А. Удосконалення організаційно-економічного механізму реструктуризації підприємства. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.06.01 – Економіка, організація і управління підприємствами. – Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля Міністерства освіти і науки України, Луганськ, 2005.

Досліджено сутність і види реструктуризації підприємства в умовах нестабільного зовнішнього середовища. Виявлено вимоги до реструктуризації, виконання яких забезпечує досягнення її цілей. Розроблено вимоги та принципи побудови моделі управління процесом реструктуризації, серед яких виділено багаторазовість використання, комплексність, системність, динамізм. Розроблено комплексну динамічну модель управління процесом реструктуризації. Виділено інформаційно-аналітичні елементи комплексної динамічної моделі управління процесом реструктуризації підприємства: блок мотиваційно-факторного аналізу, блок формування інформаційної моделі, блок аналізу варіантів і прийняття рішення. Визначено особливості інформаційного забезпечення процесу реструктуризації підприємства. Розроблено бази спостереження й облікові реєстри інформаційної моделі підприємства. Виявлено послідовність інформаційного дослідження підприємства. Запропоновано підсистему діагностики в комплексній моделі управління процесом реструктуризації підприємства. Сформовано систему нормативних показників підприємства й облікових реєстрів системи моніторингу внутрішнього середовища підприємства. Запропоновано підсистему діагностики структурної стійкості підприємства, у ході якої здійснено розрахунок одиничних показників структурної стійкості, мінливості та стабільності, а також розраховано комплексний показник стійкості.

Ключові слова: реструктуризація, організаційно-економічний механізм, удосконалення, управління, цільова група, структура, динамічний норматив, діагностика.

АННОТАЦИЯ

Галгаш Р.А. Совершенствование организационно-экономического механизма реструктуризации предприятия. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.06.01 – Экономика, организация и управление предприятиями. - Восточноукраинский национальный университет имени Владимира Даля Министерства образования и науки Украины, Луганск, 2005.

Исследованы сущность и виды реструктуризации предприятия в условиях нестабильной внешней среды. Сформулированы требования к реструктуризации, выполнение которых обеспечивает достижение ее целей. Уточнено понятие “реструктуризация предприятия”. Реструктуризация предприятия – это тип управления, который предусматривает изменение количественного и качественного состава структуры предприятия как целостного комплекса с целью обеспечения ее оптимального соответствия целевым функциям. При этом обеспечение соответствия является не однократным актом, а постоянно происходит на основе отслеживания отклонений от нормативной системы показателей и выбора соответствующих инструментов, способных вернуть систему на проектированную траекторию развития.

Выработаны требования и предложены принципы построения модели управления процессом реструктуризации, среди которых выделены многообразие использования, комплексность, системность, динамичность. Рассмотрен синтез научных методов и принципов формирования структур (системного подхода, программно-целевого управления, организационного моделирования) с экспертно-аналитической работой, изучением отечественного и зарубежного опыта, тесным взаимодействием разработчиков и тех, кто практически будет внедрять и использовать проектированный организационно-экономический механизм.

Разработаны основные информационно-аналитические элементы комплексной динамической модели реструктуризации предприятия: блок мотивационного и факторного анализа; блок формирования информационной модели, блок анализа вариантов и принятия решения. Построена схема формирования комплексной динамической модели управления процессом реструктуризации предприятия, определены цели, функции и методы анализа в каждой из предлагаемых подсистем.

Сформированы базы наблюдения информационной модели предприятия, учетные регистры по целевым базам предприятия и предложена методика идентификации силы влияния отдельных групп интересов на определение целевых приоритетов.

Выявлена последовательность информационного исследования предприятия, которое содержит в себе идентификацию фактического состояния объекта, взаимодействия объекта с внешней средой, целевой области и выявление нормативной модели предприятия. Результатом формирования комплексной информационной модели предприятия является фактическое и нормативное описание объекта управления.

Предложена подсистема диагностики в комплексной модели реструктуризации предприятия. Диагностика в комплексной модели реструктуризации предприятия предусматривает следующие

подсистемы: идентификации отклонений от нормативной модели, идентификации отклонений параметров на точках входа от параметров точек выхода предприятия. Разработана схема диагностики отклонений от требований внешней среды и диагностики отклонений от нормативной модели.

Предложена подсистема диагностики структурной устойчивости предприятия, в ходе которой осуществлен расчет единичных показателей структурной устойчивости, изменчивости и стабильности, а также рассчитан комплексный показатель устойчивости. В качестве показателей нормативной динамики использованы ранжированные значения темпов роста отдельных показателей, полученных из факторных разложений показателей эффективности отдельных структурных срезов предприятия. В качестве структурных срезов рассмотрены финансовая и производственная структуры предприятия.

Предложена методика факторного анализа рассмотренных моделей структурной устойчивости и выявлены показатели, которые отрицательно влияют на развитие предприятия. Выявлены факторы и проблемные области, которые сгруппированы в порядке очередности с целью решения как уже возникших проблем, так и предотвращения появления новых.

Ключевые слова: реструктуризация, адаптация, организационно-экономический механизм, цель, целевая группа, структура, динамический норматив, диагностика.

ANNOTATION

R.A. Galgash. Improvement of organization-economic mechanism of enterprise restructuring. - Manuscript.

Dissertation for the degree of Candidate of economic sciences on speciality 08.06.01 – Economy, organization and management of enterprises. – The Volodymyr Dahl East-Ukrainian National University of Ministry of Education and Science of Ukraine, Lugansk, 2005.

The nature and types of enterprise restructuring under conditions of unstable outer environment have been investigated. The requirement to restructuring, the implementation of which ensures the achievement of its aims have been revealed. The demands and principles of building up a control model of restructuring process have been worked out. They are repeated application, complex and system character and dynamism. The complex dynamic control model of restructuring process has been developed. The information-analytic elements of complex dynamic control model of enterprise restructuring process have been worked out. They are: the bloc of motivation and factor analysis, the bloc of information model formation, the bloc of variants and decision making. The peculiarities of information support of enterprise restructuring process have been determined. The bases of supervision and accounting registers of enterprise information model have been developed. The sequence of enterprise information study has been revealed. The subsystem of diagnostics in complex control model of enterprise restructuring process have been offered. The system of enterprise

normative indicators and accounting registers of the monitoring system of inner enterprise environment has been formed. The diagnostics subsystem of enterprise structural stability has been offered.

Key words: restructuring, organization-economic mechanism, improvement, management, target group, structure, dynamic normative, diagnostics.

Підписано до друку 14.04.2005 р. Формат 60×90/16 0,91 д.а.

Тираж 100 екземплярів. Замовлення №

Ротапринт СНУ ім. В. Даля. 91034, м. Луганськ, квартал Молодіжний, 20А.